

Volume II (2016)

**Iustinianus, Digesta XIV. 2: Gemiden Mal Atımına İlişkin  
Rhodos Yasası Hakkında\****Iustiniani Digesta, XIV. 2: De Lege Rhodia de lactu*

Çeviren: Erkan KURUL



*Libri: Kitap Tanıtımı, Eleştiri ve Çeviri Dergisi'*nde bulunan içeriklerin tümü kullanıcılara açık, serbestçe/ücretsiz "açık erişimli" bir dergidir. Kullanıcılar, yayıncıdan ve yazar(lar)dan izin almaksızın, dergideki kitap tanıtımlarını, eleştirileri ve çevirileri tam metin olarak okuyabilir, indirebilir, dağıtabilir, çıktısını alabilir ve kaynak göstererek bağlantı verebilir.

*Libri*, uluslararası hakemli elektronik (online) bir dergi olup değerlendirme süreci biten kitap tanıtımları, eleştiriler ve çeviriler derginin web sitesinde (libridergi.org) yıl boyunca ilgili sayının içinde (Volume II: Ocak-Aralık 2016) yayımlanır. Aralık ayı sonunda ilgili yıla ait sayı tamamlanır.

Dergide yayımlanan eserlerin sorumluluğu yazarlarına aittir.

**Atf Düzeni** Iustinianus, *Digesta XIV. 2: Gemiden Mal Atımına İlişkin Rhodos Yasası Hakkında*. Çev. E. Kurul. *Libri* II (2016) 226-245.  
DOI: 10.20480/lbr.2016014

Geliş Tarihi: 25.03.2016 | Kabul Tarihi: 25.04.2016

Online Yayın Tarihi: 18.05.2016

**Editörya** Phaselis Research Project  
www.libridergi.org

\* Burada sunulan çeviri 2015 yılında *CEDRUS: Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Dergisi'*nin üçüncü sayısında, 379-389 sayfaları aralığında "Iustinianus, Digesta XIV. 2: Gemiden Mal Atımına İlişkin Rhodos Yasası Hakkında" başlığıyla yayınlanmıştır. *CEDRUS: Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Dergisi* ile *LIBRI: Kitap Tanıtımı, Eleştiri ve Çeviri Dergisi* baş editörlerinin ortak izni ve yazarın da onayıyla gözden geçirilmiş ve düzenlenmiş olarak burada yeniden yayınlanmaktadır.

IUSTINIANI DIGESTA, XIV. 2: DE LEGE RHODIA DE IACTU<sup>1</sup>**XIV. 2. 1: PAULUS, Libro 2 [secundo] Sententiarum**

Lege Rhodia cavetur, ut, si levandae navis gratia iactus mercium factus est, omnium contributione sarciatur quod pro omnibus datum est.

**XIV. 2. 2 : PAULUS, Libro 34 [trigensimo quarto] ad Edictum**

Si laborante nave iactus factus est, amissarum mercium domini, si merces vendas locaverant, ex locato cum magistro navis agere debent: is deinde cum reliquis, quorum merces salvae sunt, ex conducto, ut detrimentum pro portione communicetur, agere potest. Servius quidem respondit ex locato agere cum magistro navis debere, ut ceterorum vectorum merces retineat, donec portionem damni praestent. Immo etsi non<sup>2</sup> retineat merces magister, ultro ex locato habiturus est actionem cum vectoribus: quid enim si vectores sint, qui nullas sarcinas habeant? Plane commodius est, si sint, retinere eas. At si<sup>3</sup> non totam navem conduxerit, ex conducto aget, sicut vectores, qui loca in navem conduxerunt: aequissimum enim est commune detrimentum fieri eorum, qui propter amissas res aliorum consecuti sunt, ut merces suas salvas haberent.

IUSTINIANUS, DIGESTA XIV. 2  
GEMİDEN MAL ATIMINA İLİŞKİN RHODOS YASASI HAKKINDA<sup>4</sup>

Çeviren Erkan KURUL\*

**XIV. 2. 1: PAULUS, Görüşler, 2. Kitap:**

Şayet bir geminin hafifletilmesi amacıyla (gemiden) kargo-yük atımı (= *müşterek avarya*<sup>5</sup>) gerçekleştirilecek olursa, (bu avarya işlemi sırasında oluşan) kayıp herkesin yararı uğruna verilmiş olacağından söz konusu zararın yine her bir kişinin (müşterek) katkısıyla telafi edilmesi *Rhodos Yasası* uyarınca güvence altına alınmıştır.

**XIV. 2. 2: PAULUS, Duyurulara (İlanlara) İlişkin, 34. Kitap:**

Şayet bir gemi tehlikeli bir durumdayken avarya işlemi gerçekleşmişse ve eğer ki avaryaya uğramış malların sahipleri naklettikleri malları için bir sözleşme de yapmışlarsa, bu sözleşme uyarınca geminin kaptanını dava etmelidirler. Daha sonra o (kaptan) ise sözleşmeye uygun olarak zararın müşterek bir biçimde paylaşılması için malları sağlam kalmış (hasar görmemiş) kişilere karşı dava açabilir. Örneğin Servius (konuyla alakalı olarak) zararın tazmini sağlanıncaya kadar geminin kaptanı ile yapılmış olan sözleşme gereğince kaptanın diğer yolcuların kargolarını (mallarını) alıkoyması gerektiği önerisinde bulunmuştu. Ancak kaptan malları alıkoymasa bile, sözleşme uyarınca yolculara karşı ayrıca bir dava açma hakkına sahip olacaktır, lakin hiçbir yüke sahip olmayan yolcular varsa ne olacak? Eğer (onların gemide yüklü herhangi bir eşyası) varsa elbette onların alıkonması çok daha uygun olur. Diğer yandan bir geminin tamamı kiralanmamış olsa dahi, sözleşme uyarınca tıpkı gemide belirli bir alanı kiralamış olan yolcular gibi dava açılabilir: zira başkalarının kayıpları aracılığıyla kendi mallarını hasarsız bir şekilde kurtaranların da (avarya sonucunda ortaya çıkan) zarara ortak olmaları (iştirak etmeleri) en doğrusudur.

\* Arş. Gör., Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Akdeniz Eskiçağ Araştırmaları Anabilim Dalı, Antalya. erkankurul@akdeniz.edu.tr

**XIV. 2. 2. 1:** Si conservatis mercibus deterior facta sit navis aut si quid exarmaverit, nulla facienda est collatio, quia dissimilis earum rerum causa sit, quae navis gratia parentur et earum, pro quibus mercedem aliquis acceperit: nam et si faber incudem aut malleum fregerit, non imputaretur ei qui locaverit opus. Sed si voluntate vectorum vel propter aliquem metum id detrimentum factum sit, hoc ipsum sarciri oportet.

**XIV. 2. 2. 2:** Cum in eadem nave varia mercium genera complures mercatores coegissent praetereaque multi vectores servi liberique in ea navigarent, tempestate gravi orta necessario iactura facta erat: quaesita deinde sunt haec: an omnes iacturam praestare oporteat et si qui tales merces imposuissent, quibus navis non oneraretur, velut gemmas margaritas? Et quae portio praestanda est? Et an etiam pro liberis capitibus dari oporteat? Et qua actione ea res expediri possit? Placuit omnes, quorum interfuisset iacturam fieri, conferre oportere, quia id tributum observatae<sup>6</sup> res deberent: itaque dominum etiam navis pro portione obligatum esse. Iacturae summam pro rerum pretio distribui oportet. Corporum liberorum aestimationem nullam fieri posse. Ex conducto dominos rerum amissarum cum nauta, id est cum magistro acturos. Itidem agitatum est, an etiam vestimentorum cuiusque et anulorum aestimationem fieri oporteat: et omnium visum est, nisi si qua consumendi causa imposita forent, quo in numero essent cibaria: eo magis quod, si quando ea defecerint in navigationem<sup>7</sup>, quod quisque haberet in commune conferret.

**XIV. 2. 2. 1:** Şayet herhangi bir mal kaybı olmadığı halde gemi hasar görmüşse ya da donanımından bir parça kaybetmişse ve (taşınan) mallar için de nakliye ücreti alınmışsa (geminin hasarına yönelik) hiçbir iştirak yapılmamalıdır, zira geminin donanımının durumu ile bir kişinin yanında götürdüğü malların bedeli birbirinden farklıdır. Şayet bir usta (kendisine verilen işi yaparken) örsünü ya da çekicini kırmışsa (bu durumda) işi yaptıran kişiye herhangi bir mesuliyet yüklenemez. Ama eğer yolcuların tutumundan veya bir panik neticesinde bir hasar gerçekleşmişse, bizzat bu (hasara ait) zararın (yolcular tarafından) telafi edilmesi gereklidir.

**XIV. 2. 2. 2:** Aynı gemideki birçok tüccar farklı türden malları güvertede bir araya getirdiği ve buna ek olarak aynı gemide köleler ve özgür kişilerden oluşan birçok yolcu seyahat ettiği sırada vuku bulan şiddetli bir fırtına esnasında gemiden mal atma (avarya) işlemi zaruri bir hale gelir. Bu durumda sorgulanması gerekenler şunlardır: Acaba gemi için yük teşkil etmeyen (yükte hafif) değerli taş ya da inci türünden mal yükleyenler de dâhil herkesin mi, gemiden mal atması gerekir? (Böyle bir durumda) atılması gerekli mal hangisi olmalıdır? Özgürlerin yanında tutsaklar tarafından da mal atılması gerekir mi? Ve bu durum nasıl bir davayla çözümlenebilir? (Avarya işlemine ilişkin) bu yükümlülük gemi kargosunun hayrına olduğu için gemiden mal atımı yapmış olan kişiler arasında bulunan herkese geri ödeme yapılması herkesi hoşnut eder. Bu suretle geminin kaptanının dahi yükümlülük altına alınmış olması doğru (bir uygulama) olur. Atılacak olan malın miktarını ise malların değerine göre tevzi etmek gereklidir. Özgür insanlar için hiçbir değer biçilmez (özgür insanlar için bir fiyat bildiriminde bulunulamaz). Sözleşme gereği kayıp malların sahipleri denizciye, yani kaptana dava açabileceklerdir. Aynı şekilde her bir kimsenin giysilerinin ve yüzüklerinin değerlerinin de saptanmasının gerekli olup olmadığı göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca, tüketilmek amacıyla gemiye yüklenmiş olan erzağın dışında belirli bir miktardaki gıda maddeleri de tamamıyla göz önünde (hesap dâhilinde) bulundurulmalıdır: bunun da ötesinde şayet sefer boyunca bir erzak sıkıntısı vuku bulacak olursa, zaten her bir kimsenin sahip olduğu yiyeceği umumi kullanıma sunması gerekmektedir.

**XIV. 2. 2. 3:** Si navis a piratis redempta sit, Servius Ofilius Labeo omnes conferre debere aiunt: quod vero praedones abstulerint, eum perdere cuius fuerint<sup>8</sup>, nec conferendum ei, qui suas merces redemerit.

**XIV. 2. 2. 4:** Portio autem pro aestimatione rerum quae salvae sunt et earum quae amissae sunt praestari solet, nec ad rem pertinet, si hae quae amissae sunt pluris veniri poterunt<sup>9</sup>, quoniam detrimenti, non lucri fit praestatio. Sed<sup>10</sup> in his rebus, quarum nomine conferendum est, aestimatio debet haberi non quanti emptae sint, sed quanti venire<sup>11</sup> possunt.

**XIV. 2. 2. 5:** Servorum quoque qui in mare perierunt non magis aestimatio facienda est, quam si qui aegri in nave decesserint aut aliqui sese praecipitaverint.

**XIV. 2. 2. 6:** Si quis ex vectoribus solvendo non sit, hoc detrimentum magistri navis non erit: nec enim fortunas cuiusque nauta excutere debet.

**XIV. 2. 2. 7:** Si res quae iactae sunt apparuerint, exoneratur collatio: quod si iam contributio facta sit, tunc hi qui solverint agent ex locato cum magistro, ut is ex conducto experiatur et quod exegerit reddat.

**XIV. 2. 2. 8:** Res autem iacta domini manet nec fit adprehendentis, quia pro derelicto non habetur.

**XIV. 2. 2. 3:** Şayet bir gemi korsanların elinden fidye ödenmek kaydıyla kurtarılmışsa, Servius, Ofilius ve Labeo herkesin (ödenmiş olan fidyeden dolayı ortaya çıkan) zarara iştirak etmesi gerektiğini beyan etmektedirler. Bununla birlikte korsanlar bir gaspta bulunmuşlar ve bu suretle herhangi birinin zararına sebebiyet vermişlerse, bu durumda mallarını kurtarmayı başaran bir kişiye herhangi bir destekte (ödemede) bulunulmasın.

**XIV. 2. 2. 4:** Ancak kurtarılmış veya yitirilmiş olan malların değerlerine göre (gerekli) payın temin edilmesi (karşılanması) genel bir kaidedir. Zira (yitirilmiş olan malların tazminine yönelik yapılacak) ödeme (maldan elde edilecek) kazanca göre değil de, (malın yitirilmesinden doğan) zarara göre olduğundan bu kayıp (yitirilmiş) malların daha yüksek bir fiyata satılabilecek olması dikkate alınmaz. Ancak kalemine göre ödeme yapılması gereken mallarda bu malların ne kadara alınacakları değil de, ne kadara satılacakları göz önünde bulundurulmalıdır.

**XIV. 2. 2. 5:** Denizde ölmüş köleler için, hasta olup da gemide yaşamını yitiren ya da bir şekilde kendini denize atmış olan kimselerden daha fazla değer biçilmemelidir.

**XIV. 2. 2. 6:** Şayet yolculardan birisinin (sefer esnasında) ödeme yapması bakımından gücü tükenmişse (iflas etmişse) bu durumdaki zarar geminin kaptanını ilgilendirmeyecektir, zira gemideki bir yolcunun mal varlığını sorgulamak kaptanın sorumluluğunda olmamalıdır.

**XIV. 2. 2. 7:** Şayet denize atılmış olan mallar (sonradan) su yüzeyine çıkmışlarsa (batmamışlarsa), (kaybın telafisi için) iştirak zorunluluğu ortadan kalkar. Ancak iştirak için bir ödeme çoktan yapılmışsa, o zaman ödeme yapmış olan kişiler (kaptanla yaptıkları nakliye amaçlı) sözleşme uyarınca, kaptanın taşıma sözleşmesinin gereğini yapması ve tahsil ettiği parayı geri ödemesi için dava açabileceklerdir<sup>12</sup>.

**XIV. 2. 2. 8:** Ve ayrıca bir mal denize atılmış olsa dahi, sahibine ait olmaya devam eder, zira bu mal aslında terk edilmemiş olduğundan başkaları tarafından mülk de edinilemez.

**XIV. 2. 3: PAPINIANUS, Libro 19 [nono decimo] Responsorum**

Cum arbor aut aliud navis instrumentum removendi communis periculi causa deiectum est, contributio debetur.

**XIV. 2. 4: CALLISTRATUS, Libro 2 [secundo] Quaestionum**

Navis onustae levandae causa, quia intrare flumen vel portum non potuerat cum onere, si quaedam merces in scapham traiectae sunt, ne aut extra flumen<sup>13</sup> periclitetur aut in ipso ostio vel portu, eaque scapha summersa est, ratio haberi debet inter eos, qui in nave merces salvas<sup>14</sup> habent, cum his qui in scapha perdiderunt, proinde tamquam si iactura facta esset: idque Sabinus quoque libro secundo responsorum probat. Contra si scapha cum parte mercium salva est, navis periit, ratio haberi non debet eorum, qui in nave perdidērunt, quia iactus in tributum nave salva venit.

**XIV. 2. 4. 1:** Sed si navis, quae in tempestate iactu mercium unius mercatoris levata est, in alio loco summersa est et aliquorum mercatorum merces per urinatores extractae sunt data mercede, rationem haberi debere eius, cuius merces in navigatione levandae navis causa iactae sunt, ab his, qui postea sua per urinatores servaverunt, Sabinus aequè respondit. Eorum vero, qui ita<sup>15</sup> servaverunt, invicem rationem haberi non debere ab eo, qui in navigatione iactum fecit, si quaedam ex his mercibus per urinatores extractae sunt: eorum enim merces non possunt videri servandae navis causa iactae esse, quae perit.



**XIV. 2. 3: PAPIANUS, Yanıtlar, 19. Kitap:**

Bir geminin direği ya da başka bir donanımı umumi bir tehlikeyi savuşturmak amacıyla (gemiden sökülerek denize) atıldığı takdirde (ortaya çıkacak olan) zarar için katılım gereklidir (zaruridir).

**XIV. 2. 4: CALLISTRATUS, Muhakemeler, 2. Kitap:**

Kargosuyla beraber bir ırmağa ya da limana yanaşamayan yüklü bir geminin bir ırmağın dışında ya da bizzat ağzında veya bir limanda iken herhangi bir tehlikeye maruz kalmaması amacıyla (geminin) hafifletilmesi için (güvertede yüklü bulunan) bazı mallar bir filikaya nakledilmelidir. Şayet o filika batarsa, gemide malları sağlam bir şekilde kalanlarla filikadaki mallarını yitirmiş olan mal sahipleri arasında, tıpkı gemiden mal atma (müşterek avarya) işlemi gerçekleştirilmiş gibi bir yöntem izlenmelidir. Sabinus da *Düşünceler* adlı eserinin ikinci kitabında aynı kaideyi tasvip etmektedir. Diğer taraftan, eğer filika (üzerinde yüklü bulunan) mallarının bir kısmıyla birlikte kurtulmuş, ancak gemi de batmışsa, gemide malları telef olanlar için herhangi bir muamele (uygulama) yapılmasına gerek yoktur, çünkü gemiden mal atma (avarya) yükümlülüğü yalnızca gemi sağlam kaldığı (batmadığı) müddetçe geçerliliğini korur.

**XIV. 2. 4. 1:** Ancak; şayet bir fırtına esnasında gemi sadece bir tüccarın mallarının (denize) atılması sayesinde hafifletilmişse ve (bu aynı gemi rotası üzerindeki) başka bir mevkide batmışsa ve diğer tüccarların malları kendilerine ücret ödenmiş olan dalgıçlar vasıtasıyla denizden çıkartılmışsa, Sabinus şöyle bir kaanatte bulunur;

*“Sefer esnasında malları geminin hafifletilmesi maksadıyla gemiden atılmış olan bir kişiyle malları sonradan dalgıçlar vasıtasıyla kurtarılmış olan kişiler arasında bir hesaplaşma (anlaşma) olmalıdır”.*

Yalnız buna karşın, (bir fırtına söz konusu olduğunda) her şeye rağmen mallarını kurtaramamış olan kişiler, seyir halindeyken mal atımında bulunmuş ancak bu mallardan bir kısmı dalgıçlar vasıtasıyla yüzeye çıkartılmış (kurtarılmış) olan bir kişiyle karşılıklı bir anlaşmaya dâhil edilmemelidirler. Zira bu kişilerin (batan gemide mallarını yitirmiş olanların) malları, batmış geminin kurtarılması amacıyla atılmış mallar olarak algılanmamalıdır (görülmemelidirler).

**XIV. 2. 4. 2:** Cum autem iactus de nave factus est et alicuius res, quae in navi remanserunt, deteriores factae sunt, videndum, an conferre cogendus sit, quia non debet duplici damno onerari et collationis et quod res deteriores factae sunt. Sed defendendum est hunc conferre debere pretio praesente rerum: itaque verbi<sup>16</sup> gratia si vicenum merces duorum fuerunt et alterius aspargine decem esse coeperunt, ille cuius res integrae sunt pro viginti conferat, hic pro decem. Potest tamen dici etiam illa sententia distinguentibus nobis, deteriores ex qua causa factae sunt, id est utrum propter iacta nudatis rebus damnum secutum est an vero alia ex causa, veluti quod alicubi iacebant merces in angulo aliquo et unda penetravit. Tunc enim conferre debet: an ex prioris causa collationis onus pati non debet, quia iactus etiam hunc laesit? Adhuc numquid et si aspargine propter iactum res deteriores factae sunt? Sed distinctio subtilior adhibenda est, quid plus sit, in damno an in collatione: si verbi gratia haec res viginti fuerunt et collatio quidem facit decem, damnum autem duo, deducto hoc, quod damnum passus est, reliquum conferre debeat. Quid ergo, si plus in damno erit quam in collatione? Ut puta decem aureis res deteriores factae sunt, duo autem collationis sunt. Indubitate utrumque onus pati non debet: sed hic videamus, num et ipsi conferre oporteat. Quid enim interest iactatas<sup>17</sup> res meas amiserim an nudatas deteriores habere coeperim: nam sicut ei qui perdiderit subvenitur, ita et ei subveniri oportet, qui deteriores propter iactum res habere coeperit. Haec ita Papirius Fronto respondit.

**XIV. 2. 4. 2:** Ancak gemiden mal atımı yapıldığında, bir kimsenin malları gemide kalmış olmasına rağmen yine de zarar gördüğü takdirde, bu kişinin malı her halükarda zarar görmüş olduğu için, o kişiden (zarar için) iştirak talebinde bulunularak onun iki katı bir zarara maruz bırakılmaması gerektiğinden (müşterek avaryadan doğan zarar için yapılacak olan) ödeme yapmaya zorlanıp zorlanmayacağı düşünülmelidir. Ayrıca, bu müzakerenin malların güncel değerlerine göre yapılmasının gerekli olduğu düşüncesi korunmalıdır. Öyle ki söz gelimi, eğer iki kişinin malı da yirmişer (*solidus*)<sup>18</sup> ise ve birinin malının değeri ıslanmış olmasından dolayı on'a (*solidus*) düşmüşse, malı zarar görmemiş olan kişi yirmi (*solidus*) üzerinden, zarar görmüş olan kişiyse on (*solidus*) üzerinden (iştirak sürecine) katkıda bulunmalıdır. Zararlar şu gibi nedenlerden dolayı vuku bulmuşsa; misalen gemiden mal atımı yapıldığı sırada muhafazasız durumda bulunan malların başına bir zarar geldiğinde (hasar aldığı) veya başka bir nedenden dolayı; örneğin güvertede bir köşede duruyorken mallar bir dalganın nüfuz etmesi sebebiyle zarar gördüğünde bir anlaşmazlığa düşersek şu hususları müzakare etmek gerekecektir.

(Dalga sebebiyle malları zarar görmüş kişi için) ödeme yapmak kaçınılmaz olacaktır; zira bu kimse de gemiden mal atma (avarya) yükümlülüğünden dolayı zarara uğratıldığı için (o kimse de) söz konusu nedenden dolayı ödeme yükümlülüğüne dâhil edilmese mi? Fırtınadan dolayı ıslanması suretiyle mallarının zarar görmüş olması durumunda bile mi (iştirake katılacaktır)? Ancak kaybın mı, yoksa malın zararı için toplanan iştirak meblağının mı daha fazla olduğu konusunda daha net bir ayırım gözetilmelidir. Örneğin söz konusu bu mallar yirmi (*solidus*) değerindeyse ve gerçekte iştirak on (*solidus*) ise, ancak zarar iki (*solidus*) değerinde ise, bu iki (*solidus*) değerindeki zarar düşüldükten sonra, katkı kalan miktar üzerinden yapılmalıdır. Peki ya zarar miktarı katılım (iştirak) miktarından daha fazla olursa ne olacak? Diyelim ki zarar görmüş olan mallar on (*solidus*) ediyorsa, ancak iki (*solidus*) miktarında bir para toplanmışsa... Şüphesiz ki (zarara uğrayan kişi) iki yükümlülüğe birden maruz bırakılamaz. Bilakis bu noktada kendisinin bir ödeme yapmasının gerekli olup olmadığını da düşünmemiz gerekir. Zira mallarımı gemiden atarak kaybetmemle muhafaza edilmediği için hasar görmesi sonucunda kaybetmem arasında ne fark vardır? Çünkü nasıl ki gemiden mallarını atması sebebiyle mallarını yitirmiş bir kişiye destek sunmak gerekiyorsa, aynı şekilde malı işlevsiz bir hale gelmiş olan kişiye de destek olunmalıdır. Papirius Fronto da bunu bu şekilde teyit eder.

**XIV. 2. 5: HERMOGENIANUS, Libro 2 [secundo] Iuris Epitomarum**

Amissae navis damnum collationis consortio non sarcitur per eos, qui merces suas naufragio liberaverunt: nam huius aequitatem tunc admitti placuit, cum iactus remedio ceteris in communi periculo salva navi consultum est.

**XIV. 2. 5. 1:** Arbore caesa, ut navis cum mercibus liberari possit, aequitas contributionis habebit locum.

**XIV. 2. 6: IULIANUS, Libro 86 [octogesimo sexto] Digestorum**

Navis adversa tempestate depressa<sup>19</sup> ictu fulminis deustis armamentis et arbore et antemna Hipponem delata est ibique tumultuariis armamentis ad praesens comparatis Ostiam navigavit et onus integrum pertulit: quaesitum est, an hi, quorum onus fuit, nautae pro damno conferre debeant. Respondit non debere: hic enim sumptus instruendae magis navis, quam conservandarum mercium gratia factus est.

**XIV. 2. 7: PAULUS, Libro 3 [tertio] Epitomarum Alfeni Digestorum**

Cum depressa navis aut deiecta esset, quod quisque ex ea suum servasset, sibi servare respondit, tamquam ex incendio.

**XIV. 2. 8: IULIANUS, Libro 2 [secundo] ex Minicio**

Qui levandae<sup>20</sup> navis gratia res aliquas proiciunt, non hanc mentem habent, ut eas pro derelicto habeant, quippe si invenerint eas, ablaturus et, si suspicati fuerint, in quem locum eiectae sunt, requisituros: ut perinde sint, ac si quis onere pressus in viam rem abiecerit mox cum aliis reversurus, ut eandem auferret.

**XIV. 2. 5: HERMOGENIANUS, Kanun Derlemeleri, 2. Kitap:**

Batmış olan bir geminin zararı batan gemiden mallarını kurtarmış olan kişiler tarafından (yapılan) iştirak yoluyla karşılanamaz. Şayet müşterek bir tehlike esnasında başkalarının hayrına geminin kurtarılması amacıyla gemiden mal atımı (avarya) yapıldıysa ancak o zaman eşit bir katılımın (iştirakin) kabul edilmesi uygundur.

**XIV. 2. 5. 1:** Geminin (üzerinde yüklü bulunan) mallarıyla beraber kurtarılabilmesi amacıyla seren direği kesildiği zaman (ortaya çıkan zararın telafisi için) iştirakin eşit bir dağılımı söz konusu olacaktır.

**XIV. 2. 6: IULIANUS, Düzenlemeler, 86. Kitap:**

(Diyelim ki) kötü bir hava sırasında yıldırım çarpması sonucunda harap olan bir gemi, donanımları, direği ve yelkenleri mahvolduğu için Hippo Limanı'na<sup>21</sup> sığındı ve orada alelacele yeni donanımlarını sağladıktan sonra sefere hazır hale gelir gelmez Ostia Limanı'na<sup>22</sup> doğru denize açıldı. Ve kargoyu da sapa sağlam ulaştırdı; gemide malı olan kimseler gemiciye zararından dolayı ödeme yapılması gerekip gerekmediğini sordular. Verilmiş olan cevap ise, gerekli olmadıdır. Çünkü bu harcama (gemide yüklü bulunan) malların kurtarılması amacıyla ziyade geminin (kendi) donanımı için yapılmıştır<sup>23</sup>.

**XIV. 2. 7: PAULUS, Alfenus'un Düzenlemelerinin Özeti, 3. Kitap:**

Bir gemi battığında veya karaya oturduğunda gemiden kurtarılan mal bir kimsenin kendi malı olduğundan, tıpkı bir yangından (mal) kurtarımı yapılması örneğinde olduğu gibi, o kişinin kurtarma işini kendisi için yapıyor olduğunu beyan eder.

**XIV. 2. 8: IULIANUS, Minicius'tan (Alıntı), 2. Kitap:**

Bir geminin hafifletilmesi amacıyla bazı mallarını gemiden atmış olan kimseler malları üzerinde (artık) hak iddia edemeyecekleri yönünde bir düşünceye kapılmasınlar, zira atmış oldukları mallarını şayet bulurlarsa onları geri alabileceklerdir. Ve ayrıca eğer malların nerede (denize) atıldığını da kestirebilirlerse (oraya giderek) mallarını denizden çıkarabileceklerdir. Tıpkı bir yolculuk esnasında yükü nedeniyle yorulan bir kimsenin bir süre sonra başkalarıyla geri gelecek yüklenmek üzere, malını bir kenara koymasında olduğu gibi<sup>24</sup>.

**XIV. 2. 9: MAECIANUS, ex Lege Rhodia**

Ἀξίωσις Εὐδαίμονος Νικομηδέως πρὸς Ἀντωνῖνον βασιλέα· Κύριε βασιλεῦ Ἀντωνῖνε, ναυφράγιον ποιήσαντες ἐν τῇ Ἰταλία διηρπάγημεν ὑπὸ τῶν δημοσίων<sup>25</sup> τῶν τὰς Κυκλάδας νήσους οἰκούντων. Ἀντωνῖνος εἶπεν Εὐδαίμονι· ἐγὼ μὲν τοῦ κόσμου κύριος, ὁ δὲ νόμος τῆς θαλάσσης· τῷ νόμῳ τῶν Ῥοδίων κρινέσθω τῷ ναυτικῷ, ἐν οἷς μήτις τῶν ἡμετέρων αὐτῷ νόμος ἐναντιοῦται· τοῦτο δὲ αὐτὸ καὶ ὁ θειότατος Αὐγουστος ἔκρινεν.

[Id est: Petitio Eudaemonis Nicomedensis ad Imperatorem Antoninum. Domine Imperator Antonine, cum naufragium fecissemus in Italia [*immo* in Icaria], direpti sumus a publicis [*immo* a publicanis], qui in Cycladibus insulis habitant. Antoninus dicit Eudaemoni: Ego orbis terrarum dominus sum, lex autem maris, lege Rhodia de re nautica res iudicetur, quatenus nulla lex ex nostris ei contraria est. Idem etiam divus Augustus iudicavit.]

**XIV. 2. 10: LABEO, libro 1 [primo] Pithanon a Paulo Epitomarum**

Si vehenda mancipia conduxisti, pro eo mancipio, quod in nave mortuum est, vectura tibi non debetur. Paulus: immo quaeritur, quid actum est, utrum ut pro his qui impositi an pro his qui deportati essent, merces daretur: quod si hoc apparere non pouterit<sup>26</sup>, satis erit pro nauta, si probaverit impositum esse mancipium.

**XIV. 2. 10. 1.** Si ea condicione navem conduxisti, ut ea merces tuae portarentur easque merces nulla nauta necessitate coactus in navem deteriore, cum id sciret<sup>27</sup> te fieri nolle, transtulit et merces tuae cum ea nave perierunt, in qua novissime vectae sunt, habes ex conducto locato cum priore nauta actionem. Paulus: immo contra, si modo ea navigatione utraque navis periit, cum id sine dolo et culpa nautarum factum esset. Idem iuris erit, si prior nauta publice retentus navigare cum tuis mercibus prohibitus fuerit. Idem iuris erit, cum ea condicione a te conduxisset, ut certam poenam tibi praestaret, nisi ante constitutum diem merces tuas eo loci exposuisset, in quem devehendas eas merces locasset<sup>28</sup>, nec per eum staret, quo minus remissa sibi ea poena spectaret<sup>29</sup>.

**XIV. 2. 9: VOLUSIUS MAECIANUS, Rhodos Yasası'ndan (Bir Madde-Alıntı):**

Nikomedea'lı Eudaimon'un İmparator Antoninus'tan ricası:

*“Efendimiz İmparator Antoninus! Gemimiz İtalya'da (aslında İkaria'da) enkaz haline geldiği için Kyklades Adası'nda ikamet eden resmi görevliler (aslında vergi mültezimleri) tarafından soyguna uğradık (yağmalandık – talan edildik)”*.

Antoninus Eudaimon'a cevap verdi:

*“Ben yeryüzünün hâkimiyim, denizlerin hâkimi ise yasadır. Bu dava Rhodosluların Denizcilik Yasası uyarınca bir karara bağlansın, öyle ki bu yasanın maddelerindeki hiçbir hüküm bizim yasamıza da aykırı değildir. Tanrısal Augustus da aynı hükme varmıştı”*.

**XIV. 2. 10: LABEO, Paulus'un Özetlerinden Bir Kopya, 1. Kitap:**

Şayet kölelerin taşınması için bir sözleşme yapmış bulunuyorsan, sefer esnasında gemide ölmüş olan bir köle için herhangi bir nakliye ücreti ödemene gerek yoktur. Paulus ise buna karşın, biniş koşullu mu, yoksa iniş koşullu mu bir sözleşmenin yapıldığının soruşturulması gerektiğini belirtir; eğer bu durum açığa kavuşturulamayacak olursa, kaptan nezdinde bir kölenin gemiye bindiğinin kanıtlanması dahi yeterli olacaktır.

**XIV. 2. 10. 1:** Şayet mallarınızın taşınması koşuluyla bir gemi kiralamış bulunuyorsanız ve bu malları kaptan hiçbir gerekçe olmaksızın ve de senin bu durumu istemeyeceğini bildiği için, sana da bilgi vermeksizin daha kötü bir durumda olan (hasarlı ve eski) bir gemiye aktarırsa ve nihayetinde bu gemi üzerinde yüklü bulunan mallarla birlikte batarsa, sözleşme gereği birinci kaptana karşı dava açma hakkına sahip olacaksın.

Paulus ise der ki; *“ancak buna karşın her iki gemiden birinin gemicilerin bir dalaveresi ve suçu olmaksızın seferi sırasında batmış olması durumu hariçtir”*.

Şayet birinci kaptan resmen yasaklı olduğu için mallarınızla birlikte denize açılmaktan alıkonursa, aynı yasa geçerli olacaktır (tekrardan kaptana karşı dava açma hakkına sahip olacaksın). Şayet kaptan mallarınızın indirilmesi için sözleşmiş olduğunuz yere (aranızda) belirlediğiniz zamandan (günden) önce malları ulaştıramaması durumunda sana belirli bir miktarda ceza-tazminat ödemesi hususunda seninle bir kontrat imzalamışsa, yine bu aynı madde geçerli olacaktır (kaptana karşı dava açma hakkına sahip olacaksın). Ayrıca (kaptan) yapmış olduğu hatadan dolayı kendi payına düşen cezadan kurtulmayı da düşünmesin.

Idem iuris in eodem genere cogitationis observabimus, si probatum fuerit nau-  
tam morbo impeditum navigare non potuisse. Idem dicemus, si navis eius vi-  
tium fecerit sine dolo malo et culpa eius.

**XIV. 2. 10. 2:** Si conduxisti navem amphorarum duo milium et ibi amphoras  
portasti, pro duobus milibus amphorarum pretium debes. Paulus: immo si  
aversione navis conducta est, pro duobus milibus debetur merces: si pro nu-  
mero impositarum amphorarum merces constituta est, contra se habet: nam  
pro tot amphoris pretium debes, quot portasti.



Şayet kaptanın bir hastalık engeli yüzünden sefere çıkamadığı kanıtlanacak olursa aynı düşünce tarzıyla (aynı bakış açısıyla) aynı yasa maddesini uygulayacağız. Şayet gemi kaptanın kötü bir dalaveresi ve suçu olmaksızın bir hasar çıkaracak olursa, aynı durum vuku bulur.

**XIV. 2. 10. 2:** Şayet iki bin amphora (kapasiteli) bir gemi kiralamışsan ve amphoraları da bu gemiye yüklemiş bulunuyorsan, iki bin amphoralık bir nakliye ücreti ödersin. Oysa Paulus ise şunu belirtir; şayet geminin tamamını kiralamışsan, yine iki bin amphora üzerinden fiyat ödenir. Şayet gemiye yüklenmiş olan amphoraların sayısına göre bir nakliye ücreti saptanmışsa o zaman durum farklıdır, çünkü o zaman (sadece) gemiye yüklemiş olduğun kadar amphoranın nakliye ücretini ödersin.

## Notlar

- <sup>1</sup> Burada okuyucuya sunulan metin, tarafımca çevirisi yapılarak ve tarihsel içeriği hakkında bilgilendirmede bulunularak daha önceden yayımlanmış “*Iustinianus, Digesta XIV. 2: Gemiden Mal Atımına İlişkin Rhodos Yasası Hakkında*” başlıklı çeviri makalenin düzenlenmiş ve gözden geçirilmiş halidir (bk. Kurul 2015). Buna ek olarak, “*Periplus, Periegesis ve Denizcilik Yasaları Özelinde Antikçağdan Ortaçağa Akdeniz Denizcilik Yazım Geleneğine Örnekler*” başlıklı yüksek lisans tezimin bir bölümünü de içermektedir (Kurul 2016, 186-218).
- Söz konusu yasaların daha geç döneme (MS VI-VIII. yüzyıllar arası) tarihlendirilen ve türdeşi niteliğine sahip olup Hellence kaleme alınmış yasa metni olarak bilinen *Rhodos Denizcilik Yasaları* için bk. ve krş. Anonym. *Nom. Rhod.*; yasa maddelerin çevirisi, yorumu ve açıklayıcı notlar için ayrıca bk. Ashburner 1909; Letsios 1996; Kurul 2014. Latince ve Hellence yasa metinlerinin deniz hukuku özelinde ortak bir biçimde, özellikle içerik ve kapsam yönünden değerlendirilmesi için ayrıca bk. Kurul 2016 *forth*.
- <sup>2</sup> Metinde buraya Theodor Mommsen ve Paul Krüger tarafından *non* olarak bir ekleme yapılmıştır (Mommsen – Krüger 1870, 187 dn. 9).
- <sup>3</sup> *Quis*: Mommsen – Krüger 1870, 187 dn. 10.
- <sup>4</sup> Söz konusu çeviride P. Krueger ve T. Mommsen’in birlikte editörlüğünü üstlendikleri ve Iustinianus I Dönemi (MS 527-565) hukukçuları tarafından derlenen *Corpus Iuris Civilis* isimli eserin birinci cildindeki *Digesta* edisyonu temel alınmıştır (Dig. XIV. 2). Buna ek olarak metnin çevirisi sırasında Alan Watson’un (1985, 419-422) İngilizce ve C. Eduard Otto ile Bruna Schilling’in (1831, 146-151) ortaklaşa hazırladıkları Almanca edisyonlarından da yararlanılmıştır.
- Maddenin ana başlığını oluşturan “De Lege Rhodia de lactu” Türkçe’de “(Gemiden) Mal Atımına İlişkin Rhodos Yasası” karşılığını vermektedir ve bu madde başlığı Türk hukuk terminolojisinde “Müşterek Avaryaya İlişkin Rhodos Yasası” tabiriyle karşılık bulmuştur (Çağa 1978<sup>5</sup>, 9; Erdoğan 2011<sup>3</sup>, 79; Kaner 2013<sup>3</sup>, 3). Çevirideyse başlığın söz konusu terminolojik çevirisi yerine metnin aslına sadık kalınarak ana başlığın filolojik tercümesi tercih edilmiştir.
- <sup>5</sup> Müşterek avarya Türk Ticaret Kanunu’nun 1272. maddesine göre “*ortak bir deniz sergüzeştine atılmış olan gemiyi, yükü, diğer eşyayı ve navlunu birlikte tehdit eden bir tehlikeden onları korumak amacıyla ve makul bir hareket tarzı oluşturacak şekilde, bile bile olağanüstü bir fedakârlık yapılması veya olağanüstü bir gidere katlanması halinde - müşterek avarya hareketi- varsayılar ve bu hareketin doğrudan doğruya sonucu olan zarar ve giderler müşterek avarya olarak kabul edilir*” şeklinde tanımlanır. Müşterek avaryanın tanımı ve unsurları hakkında ayrıca bk. Force *et al.* 2008, 409-430; Kender *et al.* 2014<sup>14</sup>, 268. Avarya kelimesi etimolojik olarak incelendiğindeyse kelimenin kökenin Arapça (“Avvâr = zarar”) olduğu ve Latin harfleriyle transkribe edilerek hukuk terminolojisindeki yerini aldığı bilgisine ulaşılmaktadır (Watt 1986, 92; Khalilieh 1998, 101 dn. 199).
- <sup>6</sup> *Quia Tributum ob id servatae*: Mommsen – Krüger 1870, 187 dn. 12.
- <sup>7</sup> *Navigazione*: Mommsen – Krüger 1870, 187 dn. 13.
- <sup>8</sup> *Fuerit*: Mommsen – Krüger 1870, 187 dn. 14.

- <sup>9</sup> *Potuerunt*: Mommsen – Krüger 1870, 187 dn. 15.
- <sup>10</sup> *sed et*: Mommsen – Krüger 1870, 187 dn. 16.
- <sup>11</sup> *Veniri*: Mommsen – Krüger 1870, 187 dn. 17.
- <sup>12</sup> Madde hakkında ayrıca bk. ve krş. Ertekin 2012, 78.
- <sup>13</sup> *sunt aut extra flumen*: Mommsen – Krüger 1870, 187 dn. 18.
- <sup>14</sup> *Solvas*: Mommsen – Krüger 1870, 187 dn. 19.
- <sup>15</sup> *Non*: Mommsen – Krüger 1870, 187 dn. 20.
- <sup>16</sup> *Verbis*: Mommsen – Krüger 1870, 187 dn. 21.
- <sup>17</sup> *İactas*: Mommsen – Krüger 1870, 188 dn. 1.
- <sup>18</sup> Metin içerisinde söz konusu para birimine yönelik herhangi bir bilgilendirmede ya da gönderimde bulunulmamıştır. Ancak; metnin Roma İmparatorluk ve Doğu Roma İmparatorluk dönemlerine ait yasal düzenlemeleri bünyesinde barındırması ve özellikle de Doğu Roma İmparatorluğu Dönemi'ne ait hukuki derlemeleri içeriyor olması sebebiyle söz konusu para-değer birimi, Doğu Roma İmparatorluğu Dönemi'nin temel para birimi olarak kullanım gören *solidus* olarak tamamlanmış ve bu doğrultuda çeviriye dâhil edilmiştir. *Solidus* hakkında bk. Wroth 1908, LXXIV; Er 2006, 363.
- <sup>19</sup> *Deprensa*: Mommsen – Krüger 1870, 188 dn. 2.
- <sup>20</sup> *Levanda*: Mommsen – Krüger 1870, 188 dn. 4.
- <sup>21</sup> Antikçağda Hippo ya da Hippo Regius limanı olarak bilinen liman günümüzde Cezayir'in kuzeydoğusunda bulunan liman kentidir.
- <sup>22</sup> Ostia Limanı Roma İmparatorluğu'nun ve aynı zamanda da imparatorluğa başkentlik yapmış Roma kentinin en önemli limanlarından birisidir. Bu liman Tiber Nehri'nin Tiren Denizi'ne döküldüğü deltaya hükmeden konumuyla yüzyıllar boyunca Roma deniz ticaretinin mihenk noktalarından biri olmuştur.
- <sup>23</sup> Madde hakkında bk. ve krş. Ertekin 2012, 78.
- <sup>24</sup> Madde hakkında bk. ve krş. Ertekin 2012, 78.
- <sup>25</sup> *δημοσιωνῶν*: Mommsen – Krüger 1870, 188 dn. 7.
- <sup>26</sup> *Poterit*: Mommsen – Krüger 1870, 188 dn. 9.
- <sup>27</sup> *Scire*: Mommsen – Krüger 1870, 188 dn. 10.
- <sup>28</sup> *Locasses*: Mommsen – Krüger 1870, 188 dn. 11.
- <sup>29</sup> *Exspectaret*: Mommsen – Krüger 1870, 188 dn. 12.

## BİBLİYOGRAFYA

- Anonym. *Nom. Rhod.* (= Anonymous, *Nomos Rhodion Nautikos*)  
Kullanılan Metin ve Çeviriler: Anonymous, *Νόμος Ροδιῶν Ναυτικός: The Rhodian Sea Law*. Ed. & Trans. W. Ashburner. Oxford 1909.  
*Rhodos'luların Denizcilik Yasası: Νόμος Ῥοδιῶν Ναυτικός*. Çev. E. Kurul. *Cedrus II* (2014) 527-549.
- Ashburner 1909 W. Ashburner, *Νόμος Ροδιῶν Ναυτικός: The Rhodian Sea Law*. Oxford 1909.
- Çağa 1978<sup>5</sup> T. Çağa, *Deniz Ticareti Hukuku I: Giriş, Gemi Donatan ve Kaptan*. İstanbul 1978<sup>5</sup>.
- Dig. (= Iustinianus, *Corpus Iuris Civilis, Digesta*)  
Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Digesta Iustiniani Augusti*, vol. I Eds. T. Mommsen – P. Krüger. Berlin 1870.  
“Iustinianus, Digesta XIV. 2: Gemiden Mal Atımına İlişkin Rhodos Yasası Hakkında”. Çev. E. Kurul. *Cedrus III* (2015) 379-389.
- Er 2006 Y. Er, *Klasik Arkeoloji Sözlüğü*. Ankara 2006.
- Erdoğan 2011<sup>3</sup> B. Erdoğan, *Hukukta Latince Teknik Terimler, Özlü Sözlük*. İstanbul 2011<sup>3</sup>.
- Ertekin 2012 E. Ertekin, “Akdeniz Dünyasının Bilinen İlk Denizcilik Kanunu: Rodos Avarya Kanunu”. *Deniz Ticareti Dergisi* 241 (2012) 75-80.
- Force et al. 2008 R. Force, A. N. Yiannopoulos – M. Davies, *Admiralty and Maritime Law*, vol. 2. Washington 2008.
- Kaner 2013<sup>3</sup> İ. D. Kaner, *Deniz Ticaret Hukuku* (Giriş – Gemi Donatan ve Donatma İştiraki – Kaptan). İstanbul 2013<sup>3</sup>.
- Kender et al. 2014<sup>14</sup> R. Kender, E. Çetingil – E. Yazıcıoğlu, *Deniz Ticareti Hukuku - Cilt I: Temel Bilgiler*. İstanbul 2014<sup>14</sup>.
- Khalilieh 1998 H. S. Khalilieh, *Islamic Maritime Law: An Introduction*. 1998.
- Kurul 2014 E. Kurul, “Rhodos'luların Denizcilik Yasası: Νόμος Ῥοδιῶν Ναυτικός”. *Cedrus II* (2014) 527-549.

- Kurul 2015 E. Kurul, "Iustinianus, Digesta XIV. 2: Gemiden Mal Atımına İlişkin Rhodos Yasası Hakkında". *Cedrus III* (2015) 379-389.
- Kurul 2016 E. Kurul, *Periplus, Periegesis ve Denizcilik Yasaları Özelinde Antikçağdan Ortaçağa Akdeniz Denizcilik Yazım Geleneğine Örnekler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi. Antalya 2016.
- Kurul 2016 *forth.* E. Kurul, "Rhodos Denizcilik Yasaları: Tarihsel Süreç ve Kapsam". 2016 *forthcoming*.
- Letsios 1996 D. G. Letsios, *Νόμος 'Ροδίων Ναυτικός. Das Seegesetz der Rhodier. Untersuchungen zu Seerecht und Handelsschiffahrt in Byzanz*. Rhodos 1996.
- Otto – Schilling 1831 C. E. Otto – B. Schilling, *Das Corpus Juris Civilis in's Deutsche Ubersetzt von einem Vereine Rechtgelehrter*, zweiter Band. Leipzig 1831.
- Watson 1985 A. Watson, *The Digest of Justinian*, vol. I. Philadelphia 1985.
- Watt 1986 W. M. Watt, *İslâmın Avrupa'ya Tesiri*. Çev. H. Yavuz. İstanbul 1986.
- Wroth 1908 W. Wroth, *Catalogue of the Imperial Byzantine Coins in the British Museum*. London 1908.